



בטאון החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ • שבועות תש"ע • גליון 9

דבר המנכ"ל



יום קבלת-קהל במשרדי אחת לשבוע, בעז"ה.

לפני כ-20 שנים בהיותי לוחם בחטיבת צנחנים הגעתי לרובע היהודי, חבוש כומתה אדומה עם גודד 890

של הצנחנים, כדי לאבטח ולשמור על הרובע היהודי. היום אני סוגר מעגל כדברי המשורר: "...חלמתי עלייך, לזכות, לראות באור פנייך". היום אני ניצב כאן נפעם ונרגש תוך הכנעת הלב אך עם רגליים איתנות ומוצקות, כדי לשרת אתכם התושבים.

אך איני שוכח וגם לכם אסור לשכוח, כי כל אחת ואחד מכם רשאי וחייב לראות את עצמו **שותף** בבניינה של ירושלים מתוך שנהיה כולנו כאיש אחד באהבה, אחווה, שלום, ורעות - ולהתפאר מהדרה.

מתוך הכרה, כי כאן ברובע היהודי לב ליבה של האומה, כאן היא פנינת הכתר של ירושלים. העיר שהיותה מקור מאחד של עם ישראל בכל התפוצות, ובכך שמרה על הגחלת שאיפשרה לבסוף את שיבת העם לציון.

הרשו לי לברך כל אחד ואחד מכם ואת משפחותיכם היקרות, בערב חג זה,

"יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייו"
..... **"יהי שלום בחילך שלוה בארמונותיך..."**

תפילתי כי תבורכו בברכה זו מעומק ליבי.

בברכת חג שמח
שלומי אטיאס
מנכ"ל

לתושבי ירושלים שבין החומות שלומכם ישגא,

כחודש ימים חלף מאז זכיתי להכנס בחסדי-ה' לתפקידי כמנכ"ל החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה.

בתקופה קצרה זו חגגתי עימכם את חג החרות, יום העצמאות ה-62 למדינת ישראל, לג' בעומר, יום איחודה ה-43 של ירושלים - "כעיר שחבורה לה יחדיו" - בירת הנצח של עם ישראל. ואנו עומדים ממש בפתח חג השבועות - חג מתן תורה.

ובכלל מה ראוי בחג מתן תורה יותר מאשר לדבר על האחדות, על השותפות, כפי שנאמר במעמד הר סיני: "ויחן שם ישראל כנגד ההר" ומפרש רש"י "ויחן" ולא "ויחנו" היינו, "כאיש אחד בלב אחד". במצב שבו כל התושבים יהיו מאוחדים מלוכדים ומחוברים על פי שעם ישראל ישכון לשבטיו, כל שבט בנפרד. הכל ישתו מאותו מי באר ואז יתקיים "מה טובו אוהליך יעקוב", כשבתי ישראל לא מכוונים אחד מול השני אלא אחד לעזר לשני. זה בעד זה. ואז ברור שיתקיים "יחד שבטי ישראל".

אין צורך להכביד במילים, כי זהו האתגר המרכזי העומד בפני והמצפן שלאורו בכוונתי להוביל וללכת בתפקידי זה. אני מתכוון לשלב **יחד** איתכם התושבים ידיים, לשתף פעולה, ביחד ולהוביל סדרי עדיפויות משותפים לנוכח האתגרים הרבים והמורכבים שניצבים בפנינו.

מיד לאחר החג, אי"ה בכוונתי לפעול בצורה נמרצת במספר תחומים אקוטיים, **ביחד** אתכם ולטובתכם התושבים ולהקים ועדות היגוי, כדי לשמוע ולהשמיע ולקבל החלטות משותפות כבדות משקל, לאחר שיבחנו בשיקול דעת מעמיק. חשוב לי שתדעו שדלתי תמיד תהיה פתוחה בפניכם. בכוונתי לקבוע

תולדות בית-כנסת "החורבה"

מכל יהודי אשכנזי באשר הוא הגישה לירושלים. הערבים במקום ראו בכל אשכנזי אדם שחייב להם כסף. אשכנזי שחפץ היה לבקר בירושלים היה צריך להתחפש לספרדי.

כך היה המצב במשך כמאה שנים. בכל אותן שנים היתה החצר חרבה, וזכתה לכינוי "חורבת ר' יהודה החסיד".

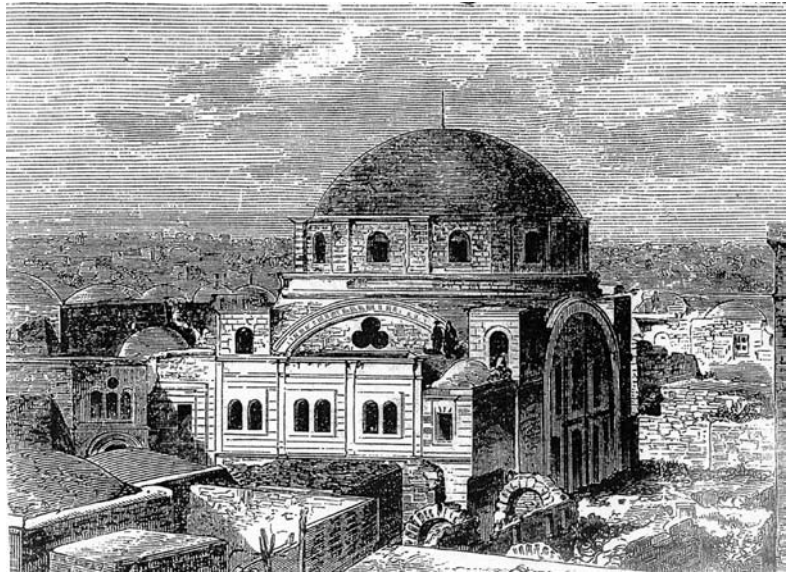
בנייתו השניה של בית-הכנסת

כשעלו תלמידי הגר"א לירושלים, עלה בידם להחזיר את ההלוואות ולהשיג רשיון מהשלטונות הטורקיים לבניית בית-הכנסת. אבל גם התהליך הזה ארך זמן רב. הרשיון אמנם ניתן בשנת תקצ"ז, אך רק כעבור עשרים שנה, בשנת תרי"ז, התחילה בפועל בנייתו של ביהכ"נ. מבצע איסוף התרומות והבניה נמשכו עוד שבע שנים נוספות, ורק בשנת תרכ"ד נחנך ביהכ"נ ברוב פאר והדר.

ביהכ"נ נקרא רשמית "בית-הכנסת בית יעקב בחצר ר' יהודה החסיד". בית יעקב - ע"ש אביו של הברון רוטשילד, שתרם כספים רבים לבניינו. ואולם, איש לא השתמש בשמו הרשמי של ביהכ"נ. שמו נותר 'החורבה' בפי העם.

כיפתו הלבנה של ביהכ"נ התנשאה בגאון מעל כל יתר בתי העיר העתיקה. מאוחר יותר הצטרפה אליה הכיפה הגדולה של בית-הכנסת 'תפארת ישראל' הסמוך. שני בתי הכנסת נראו למרחוק ופארו את הרובע היהודי. הם היו סמל לפאר של הקהלה היהודית בירושלים של אותה תקופה.

בית-הכנסת 'החורבה' שימש, לעניינים רבים, מרכז לקהילה האשכנזית בירושלים ובארץ כולה. טקס הכתרתו של הרב הראשי האשכנזי התקיים בחורבה. הרברט סמואל, הנציב העליון הראשון של בריטניה בארץ ישראל, שהיה יהודי, התפלל בבית-הכנסת 'החורבה'. רבות מהדרשות המרכזיות של הרב הראשי לארץ ישראל נישאו מעל בימת 'החורבה'. במקום שכן גם בית הדין ות"ת עץ חיים.



בית כנסת "החורבה", תחריט, תרל"ה 1875

בית-הכנסת 'החורבה' עומד במקום שבו עמדה כבר לפני 400 שנה חצר האשכנזים בירושלים. כבר כשעלה לירושלים ר' ישעיהו הלוי הורביץ, בעל השל"ה, היתה במקום חצר האשכנזים, וגם אז היה המקום חרב.

ר' יהודה החסיד שהגיע לארץ בראש קבוצה של כמה מאות יהודים מפולין בקיץ ת"ס, מצא חצר נטושה ועזובה. אנשיו החלו בשיקום המקום. לצורך המלאכה לוו כספים רבים מהשכנים הערבים, והחלו לבנות את בית-הכנסת.

ואולם, הדבר לא צלח. ר' יהודה החסיד עצמו נפטר כמה ימים לאחר הגעתו לירושלים. חסידיו עוד המשיכו בגיוס כספים ובעבודות הבניין במשך כעשרים שנה, אך לא עלה בידם להחזיר את ההלוואות לנושים המוסלמים.

הדבר הביא לחורבנו של המקום. בשנת תפ"א שרפו הערבים את המקום והחריבו אותו. היהודים האשכנזים גורשו מירושלים. במשך כמאה שנים נמנעה

ההיסטוריה היהודית מוכיחה שוב ושוב כי כל חורבן שנראה סופי איננו סופי כלל וכלל. שום דבר אינו סופי בעיר הנצח. הכופרים המושבעים מוזמנים לעיין בתולדותיו של בית-הכנסת הזה, וללמוד מכך משהו על דרכי התנהלות ההסטוריה בעיר הנצח

ארועי חנוכת בית-הכנסת

בתמונה מימין מיצג אורקולי באירועי חנוכת בית-הכנסת "החורבה".
 תמונות למטה: 1. הרב יונה מצגר קובע מזוזה בכניסה לבית-הכנסת.
 2. יו"ר הכנסת, מר ראובן ריבלין נושא דברים בטקס החנוכה.
 3. מעמד הכנסת ספר התורה לבית-הכנסת.

צילום: גדעון אבינערי



בית-הכנסת נחנך ברוב עם ובהתרגשות בשני ארועים שהתקיימו בכ"ח ובכ"ט אדר. בשני הארועים הוכנסו ספרי תורה לביהכ"נ. בשני הארועים גדש את ביהכ"נ המון נרגש.

ביום ראשון כ"ח באדר נחנך בית-הכנסת ביום שכולו תורה. ששים ושתים שנה אחר חורבנו, שוב נשמע קול התורה בהיכל ביהכ"נ. במקום נשמעו שיעוריהם של הרבנים הגאונים הרב אביגדור נבנצאל רב העיר העתיקה. הרב שמחה הכהן קוק, רבה של רחובות. הרב שלום כהן, הרב ישעיהו הדרי, הרב אליהו מדינה, הרב אליהו אליהו זילברמן והרב ישראל מאיר לאו.

ביום שני, כ"ט באדר, התקיים במקום הטקס הממלכתי. נכחו בו יו"ר הכנסת, איש ירושלים - ראובן ריבלין, הרבנים הראשיים, הרב יונה מצגר שליט"א, ראש עיריית ירושלים, ניר ברקת, שרים וחברי כנסת.

ראש הממשלה שלח את ברכתו ובין היתר אמר "סיפור שחזורו של בית-הכנסת הוא סיפורו של עם ישראל ששב לארצו ובונה אותה מחדש".

ואכן, זאת היתה תחושתם של רבים מהנוכחים (וראה גם ביתר הכתבות בגליון זה). רבים מהאנשים הזוכרים את בית-הכנסת 'החורבה' לפני חורבנו, ביקרו בחורבה בימי חנוכתו ובימים שאחריו, והם חשו תחושות של סגירת מעגל. ההתרגשות אפפה את הכל.

יו"ר הכנסת ראובן ריבלין דיבר בהתרגשות ודמעות בעיניו. הוא הזכיר את העובדה שאבי-סבו שהיה מבוני ירושלים, היה מחונכי 'החורבה' בחנוכתה הקודמת, כשנבנתה מחדש אחרי חורבנה הקודם. 'החורבה' ההולכת ונבנית היא דגם בזעיר אנפין, לעם ישראל כולו השב אל אדמתו ומקומו.

ארועים בחורבה



תפילות חגיגיות יום העצמאות ויום ירושלים

לתפילה והאווירה, כאמור, היתה מרוממת. גם בתפלות יום ירושלים היה ביהכ"נ מלא עד אפס מקום, הן בעזרת גברים והן בעזרת נשים, רבים מהמתפללים שבקשו להכנס נאלצו להתפלל בחוץ. על התפילה 'נצחה' ישיבת עטרת כהנים. התפילה היתה חגיגית מאד ושמחה במיוחד.

ראש הישיבה, הרב אבינר, נשא דרשה בה סקר את תולדות עם ישראל ואת תולדות ביהכ"נ, וקשר בין בניינו השלישי של ביכ"נ "החורבה" לבין בניינו השלישי הקרב של בית המקדש וגאולתנו השלישית. הוא הזכיר את בניינו של ביהכ"נ מחדש כחלק מסדרת הנסים שנעשו לישראל במסגרת תהליך הגאולה הנוכחי.

תפלת יום העצמאות הראשונה בבית-הכנסת "החורבה" מאז בניינו, נערכה השנה ברוב עם. על התפילה היתה אחראית ישיבת הכותל. ראש הישיבה, הרב ברוך וידר, קיבל על עצמו בשמחה את המשימה המיוחדת הזאת. האווירה במקום היתה מרוממת מאד ונרגשת מאד. בית-הכנסת היה מלא עד אפס מקום. גם עזרת הנשים היתה מלאה. אך עם כל זה, הצפיפות לא הפריעה למתפללים לרקוד שוב ושוב. כמעט כל המתפללים השתתפו ברקודים. "עומדים צופים ורוקדים רווחים".

השילוב שבין יום העצמאות המסמל את הגאולה, לבין בניינו המחודש של בית-הכנסת שחרב, שגם הוא מייצג את תהליך הגאולה, עשה את שלו. רבים מאד באו

טקס זכרון בגלעד

המבקרים את ההנהגה של אותם זמנים, שהפקירה במכוון את העיר העתיקה. גם משה רוסנק ז"ל, שהיה מפקד מגני הרובע, שותף לדעה זאת.

אך המציאות מוכיחה שעם הנצח חזק מכל מפקיריו. הרובע היהודי שוקם וחורבות ירושלים קמות ונבנות!

מלוחמי הרובע. שאף כתב ספרים מזכרונותיו. ספרו "ירושלים העתיקה במצור ובקרב" משמש היום כספר לימוד במוסדות רבים, לרבות מוסדות אקדמיים, החוקרים את המלחמה. לירון ריגש מאד את כל הנוכחים בזכרונותיו. לאחרונה פרסם לירון כמה מארים המבוססים על זכרונותיו ומחקריו,

ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל, נערך טקס זכרון בגלעד.

הגלעד הוא מקום הקבורה הזמני שבו נקברו בקבר אחים לוחמי ומגני הרובע בתש"ח. אחרי מלחמת ששת הימים הועברו קבריהם להר הזיתים.

בטקס דיבר מר אהרן לירון,



בית-כנסת "החורבה" בבנינו. צילום: סטודיו מירקם

חורבנו השני של בית-הכנסת

כשנכבש ביהכ"נ ע"י הלגיון הערבי, עוד בטרם נפילת הרובע היהודי כולו, מהרו הערבים להניף את דגלם על הכיפה הגבוהה. בעיניהם היה הדבר סמל להשתלטותם על הרובע היהודי, ולא בכדי. הכיפה הגדולה התנוססה למרחוק ומראה הכיפה עם דגל הכובש עליה היה סמל מובהק לכיבושם של היהודים תחת השלטון הערבי. אך לא לאורך זמן. הערבים לא הסתפקו בכך ושעות ספורות אח"כ הם פוצצו את ביהכ"נ. תושבי הרובע, שעדיין שהו ברובע באותו יום, נחרדו למשמע הפיצוץ. פיצוץ המבנה היה חשוב מאד לערבים, כי ביהכ"נ סימל בעיניהם את השהות היהודית בעיר העתיקה. פיצוץ בית-הכנסת היה סמך לחורבן מוחלט ונצחי (בעיני הערבים) של הנוכחות היהודית בירושלים. ואכן, עוד באותו שבוע נפל הרובע היהודי.

אך מי ידע מהו נצח בעיר הנצח? במלחמת ששת הימים חזרו היהודים לעיר העתיקה. שוב התארגנו יהודים לבנייתו מחדש של בית-הכנסת, ושוב ארך הדבר זמן לא קצר. תחילה נבנתה במקום רק קשת אחת, שהיתה מעין זכר לבית-הכנסת הגדול ששכן במקום בעבר.

האמנם ישאר חרב?

מיד אחרי מלחמת ששת הימים, ביקשו ותיקי הקהילה היהודית בירושלים לבנות מחדש את בית-הכנסת. הם התחילו לארגן תפילות שבת קבועות ברחבה. גם כאן, התהליך היה ממושך מעט. קשיים לא מבוטלים עמדו בדרכם.

אבל כעבור 40 שנה (זמן קצר למדי בחיי עיר הנצח), קמה החברה לפיתוח הרובע היהודי ועשתה מעשה. היא הצליחה להשיג את המשאבים הדרושים, ולא פחות חשוב: את האישורים הדרושים. הפרוייקט יצא לדרך. בר"ח ניסן תש"ע נחנך בית-הכנסת ברוב פאר והדר!

ביקורו של הרב אלישיב



הגאון ר' יוסף שלום אלישיב, ביקר בביהכ"נ 'החורבה' בחול המועד פסח.

הוא היה נרגש מאד מבנייתו ושחזורו של בית-הכנסת. הרב, שחגג לא מכבר את יום הולדתו ה-100, (ביקורו כאן היה חלק מהחגיגות), עוד זוכר את בית-הכנסת 'החורבה' מהימים שלפני מלחמת השחרור, והוא התפעל מההדר הרב וממלאכת השחזור.

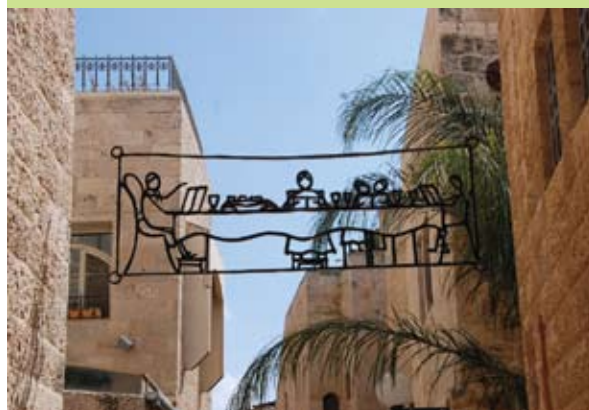
במקום נכחו גם הרב רבינוביץ, רב הכותל, הרב אפרתי והרב זילברמן.

על מה יתפלל הרב בביהכ"נ בימים אלה? בימים אלה ובמקום כזה מה מתבקש יותר מאשר תפילה על הגאולה? הרב התפלל במקום לגאולת עם ישראל. ונשא ברכה לעיר ירושלים ולנוכחים.

כמובן שבימי חג הגאולה, כשהגאולה לנגד עינינו, נאמרו באותו מעמד גם פרקי הלל והודיה. הרב וכל הקהל היו מלאי שבח והלל לקב"ה.

הנוכחים במקום שרו בהתרגשות "בנה ביתך כבתחילה", ונשאו תפילה לכך שגם בית מקדשנו יבנה במהרה.

ברחובנו הצר נגר אחד...



בכל חג לובש רח' משגב לדרך צורה חדשה ע"י האמן שי סגל, תושב הרובע. בתמונה כאן - ליל הסדר.



התגליות המיוחדות החבויות במעמקי "החורבה"

ואגב החפירות שנעשו במקום בית-הכנסת, נתגלו תגליות שונות מתקופות שונות. את חלקן אפשר לראות היום במרתפו המחודש של בית-הכנסת.

בסוף ימי הבית השני היה במקום בית של משפחה יהודית מבוססת. את השכנים אנו יכולים להכיר בבית השרוף וברובע ההרודיאני, בית דומה נמצא גם מתחת ליסודות ביהכ"נ 'החורבה'. אפשר לראות במקום גם את שרידיו של מקוה הטהרה שהחזיקה אותה משפחה בביתה. את שרידי הבית הזה, כיסו הביזנטים בריצוף חדש של רחוב שהסתעף מן הקרדו. אך אנו יכולים לשוב ולראות את שרידי הבית היהודי שהרסו הרומאים. אפשר לראות במקום גם את שרידיה של קשת ביזנטית.

אך לא רק ממצאים קדומים נמצאו עם יציקת היסודות לביהכ"נ. במקום נמצאו גם שרידי סליק של האצ"ל. עוד בימי תפארתו של ביהכ"נ, בנה האצ"ל סליק מתחת לארון הקודש. מגיני הרובע בתש"ח לא ידעו על קיומו. אנשי האצ"ל שידעו על קיומו היו מחוץ לעיר העתיקה בזמן המלחמה, ולא הצליחו להודיע למגיני הרובע על קיומו של הסליק. רק בשעת ההכנות לבנייתו המחודשת של ביהכ"נ התגלו שרידיו של הסליק.

תקופות שונות, חורבן ובנין, עברו על היהודים בירושלים. די בשטח קטן מאד כדי לראות זאת. אך ההיסטוריה מלמדת שסופו של עם ישראל לשוב אל ארצו ואל עירו!



עצם בניינה של חורבה מחורבות ירושלים, מחברת אותנו אל הנצח. אך לא רק ימיה של אותה חורבה קמים לתחיה ומלמדים אותנו על העיר הזאת. בעירנו אין לך מטר רבוע שאינו נוצר בקרבו תקופות רבות של הסטוריה רציפה. כל מה שצריך לעשות כדי לגלות אותה, הוא לחפור.



החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ

www.rova-yehudi.org.il

בית רוטשילד, כיכר בתי מחסה, ת"ד 1402, הרובע היהודי בעיר העתיקה, ירושלים 91140

טל. 02-6265900 פקס. 02-6265920 מייל: rova-lish@012.net.il

משרדי החברה פתוחים לקהל בימים א' עד ה' מהשעה 9:00 ועד השעה 15:00

קבלת קהל יש לתאם מראש עם המחלקות.

עריכה עיצוב והפקה: סטודיו **מירקם**@חזני

"קומי צאי מתוך ההפיכה"

מי שראה במו עיניו את החורבן, אינו יכול שלא לראות בבניין המחודש עליית מדרגה בדרך אל הגאולה השלמה. ראיון עם ילדה שגורשה מהרובע עם פיצוץ בית-הכנסת, או עם סבתא שזכתה להכנס אליו מחדש.

מה את אומרת על שמו של בית-הכנסת? האם באמת ראוי להנציח את החורבן? לא יותר ראוי שיקראו למקום "בית-הכנסת ר' יהודה החסיד"?

לא, כך אני זוכרת את בית-הכנסת. בילדותי קראו לו "החורבה". השם הרשמי היה בית יעקב אך הכל קראו לו 'החורבה'.

והבניין החדש אכן משמר בדייקנות את מה שאת זוכרת מילדותך?

לא. לא לגמרי. כשאומרים שבית-הכנסת החדש נבנה "אחד לאחד" כמו זה שחרב זה קצת מרגיז אותי. אני לא זוכרת את המבנה החיצוני של

בית-הכנסת. הוא לא היה גלוי לעין כי היו סביבו בתים. אבל מה שהרשים אותי כילדה קטנה, לא נבנה אותו דבר. כילדה אני זוכרת היטב את הרצפה, שהיתה שיש לבן איטלקי יפה, כמו שאפשר לראות היום בביהכ"נ הגדול שליד היכל שלמה.

בספרך את מתארת בהרחבה ובהתפעלות את הנברשות שהיו בבית-הכנסת.

את הנברשות עדיין לא הרכיבו ולכן אני לא יכולה להשוות אותן למה שאני זוכרת מילדותי. מה שאני זוכרת מילדותי זה ציורים רבים של בעלי חיים המתארים את המשנה "הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים". היו עוד ציורים על הקירות. הכיפה היתה צבועה מבפנים בכחול כמו השמים, עם כוכבים. המבוגרים שרצו לצחוק על



פיצוץ רחוב בן יהודה, לפני - בתי הכנסת ברובע היהודי, פברואר 1948

הרבנית פועה שטיינר, תושבת הרובע היהודי, התגוררה כילדה עם משפחתה ברובע היהודי, עד יום נפילתו בתש"ח. בספרה "מתוך ההפיכה" היא מתארת את חוויותיה כילדה מן הרובע היהודי, את מלחמת השחרור, את הכניעה והיציאה לעיר החדשה, ואת שובה אל הרובע כאשר נשואה וכאם אחרי מלחמת ששת הימים.

מבחינתה, בנייתו מחדש של בית-הכנסת 'החורבה' הוא ארוע מרגש מאד. שהיא איננה מצליחה לתאר אותו מלבד לחזור שוב ושוב על המלה "מרגש". (ועיינו במאמרה המצורף).

איך הרגשת עם בניינו מחדש של ביהכ"נ?

אני עדיין בהתרגשות גדולה מאד על ש'החורבה' קמה לתחיה. חיים (הכוונה לבעלה, הרב חיים שטיינר) התרגש לכל אורך תהליך הבניה, כל יום הוא יצא וצילם את בית-הכנסת ההולך ונבנה. כשנחנך בית-הכנסת גם אני הצטרפתי להתרגשות הגדולה.

לחנוכת 'החורבה' הגיעו הרבה ילדים שגדלו כאן, עם ילדיהם. אחלנו זה לזה מזל טוב. אחותי הגדולה יצאה ואמרה "רק לחשוב איך יצאנו מכאן מתוך הלהבות, ועכשו זה בנוי".

אחותי הגדולה באה להתפלל פה בשבת הראשונה. היא לא עלתה לעזרת נשים, היה לה חשוב לעמוד למטה, במקום שבו עמדנו עם אבא והחזקנו בידו. ולראות שוב את הכיפה הגדולה מבפנים.

ליל שבת בחורבה \ הרבנית פועה שטיינר

הדלקתי את הנרות, כיסיתי את עיניי ובירכתי. לחשתי תפילה על אמא, על הבעל, על הילדים והנכדים, על עם ישראל כולו. שבת מיוחדת, שבת של סגירת מעגל.

אני למטה על יד הבית, מכל עבר נוהרים אנשים ל"חורבה". כן שוב נוהרים, כאילו לא שישים ושתיים שנה מפרידות ביני ובין הילדה הרכה בשנים, הפוסעת בדרך לבית-הכנסת, ידה בתוך ידו של אבא, שפניו מאירות והוא מקדים שלום לכל אדם. אתם אחותה הגדולה, המשגיחה תמיד שאיש לא יפגע, ומורה מתי יש להפוך את הדף, איפה עומדים, איך משתחווים...

אני רצה למעלה אל הגג של בית-כנסת הרמב"ן, משם הכניסה לנשים. נשים אחדות יורדות מולי - אין מקום הן מודיעות - אבל אני עולה ואתי עוד ועוד נשים. אנחנו נחרצות, יש ויהיה מקום עבורנו, מוכרח להיות! עזרת הנשים מלאה עד אפס מקום, גם בעמידה כמעט שאין מקום. אינני יודעת איך, אבל בדרך נס מצאתי כיסא פנוי, מתחת לאחד החלונות האחוריים. ממקומי אין רואים כמעט דבר. רק את הקצה העליון של ארון הקודש, את כתר הזהב הגדול שמעליו ומבעדו נשקף התלתן הצבעוני שבקיר המזרח.

לכו נרננה... קולו של החזן הצעיר נתי ברעם, מלווה במקהלה נהדרת, פותח את התפילה החגיגית. הקולות נישאים באולם, כמו שירת הלויים. אנחנו שרים לקב"ה - שירת הודיה. **לכה דודי לקראת כלה...** שירה אדירה פורצת. קבלת שבת ב"חורבה" - מציאות או דמיון?

עוד ועוד נשים וילדות נכנסות פנימה. אחרות מצטופפות בחדר המדרגות. אחת הבנות מנסה להגיע אל החלון שמאחוריי. צריך אוויר. היא לוחצת את ידי חזק חזק ואומרת לי "מזל-טוב" לבבי.

הלב גואה. אנחנו מתפללים ב"חורבה"!

שמע ישראל... סוף סוף מגיעות הדמעות לעיניי. פתאום אני חושבת על מיליוני היהודים שצעדו אל תאי הגזים, הוגים את המילים בשפתיים גוועות: שמע-ישראל ה' אלוקינו ה' א-ח-ד! נוכחותם כובשת אותי, הרי הם כאן, חווים אתנו את התחייה.

יתגדל ויתקדש שמה רבא...

תפילת עמידה. אין מקום לפסוע, ואני אומרת לסובבות אותי: בבית-המקדש "עומדים צפופים ומשתחווים רווחים". כך כתוב.

היו עומדים - מתקנת אותי אחת הנשים.

יעמדו - אומרת אחרת.

עומדים, עומדים - אני קובעת - העתיד וההווה כבר

מתמזגים.

"נותן נשמה לעם עליה" [ישעיה מ"ב, ה'] - הנשמה של עם ישראל נכנסת **ב א-ח-ד** !

הילדים היו מצביעים על הכוכבים ושואלים אותם האם אלה כוכבים אמתיים.

אבל העיקר הוא לא האכזבה ממה שעשו לא כמו שאני זוכרת. בעיקר אני מרגישה כעת את ההתרגשות הגדולה מעצם הבניה של בית-הכנסת.

אמר לי מי שהיה רגיל כילד ללכת עם אביו לרחבת הכותל ובדרך לעבור בבית-הכנסת 'החורבה', שגם הוא זוכר את הכוכבים האלה.

מי שהיה הולך להתפלל בכותל, למה בעצם הוא עבר בדרך בבית-הכנסת 'החורבה'?

בכותל המצב שלנו היה לא טוב באותו זמן. הבריטים הגבילו אותנו, הערבים היו עוברים שם עם חמורים ושופכים שם מי שופכין. בית-הכנסת 'החורבה' היה הפנה שהבריטים לא נגעו בה. כאן אפשרו לנו להתפלל ולקיים כל דבר. לכן המקום הפך להיות מקום מרכזי של היהודים.

לפי דבריך המקום תפש מעמד מרכזי רק בלית ברירה, רק משום שבכותל לא נתנו לנו להתפלל, שלא לדבר על כך שלא נתנו לנו לבנות את המקדש במקומו. לפי זה, מה השמחה הגדולה בבנין בית-הכנסת 'החורבה' בימינו. לא ראוי שנשתדל כעת להגיע לדברים יותר גדולים ויותר חשובים?

אתה אומר את זה כי אתה צעיר. גם אחותי הצעירה, שנולדה אחרי מלחמת השחרור, אמרה לי: תקחו את הדברים בפרופורציות, זה בסך הכל בית כנסת. אבל בעלי ואני נרגשים כאילו בנו את בית המקדש בפעם השלישית. בניינו של בית-הכנסת שאנו זוכרים מילדותנו ממחיש לנו את בניין הבית השלישי. אנשים שעומדים לידו אומרים: עכשו יבנו גם את בית המקדש. התקדמנו, עלינו מדרגה. ראה כמה שנים לא בנו את 'החורבה' הזאת, היה עיכוב. כעת העיכוב הוסר, התקדמנו.

תלמידי הגר"א שבנו את בית-הכנסת עלו לכאן בשנת ת"ר כי אמרו שאז תבוא הגאולה. התקבצו לכאן יהודים שחשבו שהגאולה בפתח. הם בנו אז רק בית כנסת, אבל מאז התהליך מתקדם, יהודים רבים נוספים נקבצים לארץ ישראל. כשאני רואה את 'החורבה' נבנית מחדש אני רואה את תהליך הבניין השלישי, וחורבן שלישי לא יהיה.

אנשים עם תפקיד, שליחות וחזון

איך מחברים את השמים עם הארץ? איך מחברים את ההווה עם הנצח? איך מחברים את תושבי הרובע לכל עם ישראל, ואיך מחברים את החזון הגדול עם בית כנסת אחד? אתם מוזמנים לשאול את הנושאים בעול

של נביאים העוסקים בחרבות ירושלים: "פָּצְחוּ רִנְנוּ יְחִדּוּ חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי נָחַם ה' עֲמוֹ גָּאֵל יְרוּשָׁלַם" (ישעיהו נב ט), "הָאֵמֶר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב וְלַעֲרִי יְהוּדָה תִּבְנֶינָה וְחֲרָבוֹתֶיהָ אֶקְוֶמָם" (שם מב כו). ועוד פסוקים רבים. ירושלים לא סתם נבנית, היא נבנית מחדש. אנחנו חוזרים אל מקומנו הישן. ואם במשך שנות גולה ארוכות האמנו בנבואות האלה משום שהן היו כתובות, הרי שכעת אנו רואים לנגד עינינו את הנבואות הולכות ומתגשמות. בניינו של בית-הכנסת מחדש מסמל יותר מכל את שובנו לירושלים ובניין חרבותיה. כשאנו רואים חורבה עתיקה, שלנגד עינינו קמה לתחיה, הדבר נותן תקוה להמשך תהליך הגאולה. כשאנו רואים ארון קדש גדול ומפואר, עומד בתוך קיר שחציו התחתון הוא שריד מהקיר שעמד שם לפי חורבנו, וחציו העליון הוא קיר מחדש שנבנה בתבנית הקיר הישן, אין לנו אלא להתרגש מהנצחיות של העם החוזר אל חרבותיו העתיקות ומקומם אותן.

לגעת בנצח ובהווה

המסר הזה, "אנחנו לא באים הנה אנחנו חוזרים הנה", מנחה את הגבאים על כל צעד ושעל. לביהכ"נ יש תקנון המבוסס על התקנון הישן של בית כנסת 'החורבה' מלפני חורבנו במלחמת השחרור. נוסח התפילה וכן מנהגי התפילה נשמרים ומקוימים באדיקות. הגבאים מקפידים לקיים בבית-הכנסת תפלות חגיגיות בחגים ובשבתות מברכים, כמו שהתקיימו בבית-הכנסת 'החורבה' ההסטורי.

התקנון עודכן מעט. בביהכ"נ 'החורבה' שלפני מלחמת השחרור לא אמרו תפילה לשלום המדינה, ולא תפילה לשלום חיילי צה"ל. לא היו בו תפלות חגיגיות ביום העצמאות ויום ירושלים. כל זאת מהסבה הפשוטה: לא היתה מדינה. היום כשזכינו למדינה, עודכן התקנון ע"פ הוראות הרבנות הראשית לישראל.

התקנון מושתת על התקנון המקורי, אך מתחשב במתפללים הנוכחיים. לכן מונו שני גבאים, אחד המייצג את הזרם החרדי ואחד המייצג את הזרם הדתי-לאומי.

בשעה טובה ומוצלחת נכנסו לתלם ולסדר התפלות בביהכ"נ 'החורבה'. הממונים על ניהולו השוטף של בית-הכנסת, הם הגבאים דוד לפידות ואביתר אילן. בשיחות שקיימתי עם כל אחד מהם בנפרד, מתברר ששניהם רואים את החשיבות הרבה שבנהולו של בית-הכנסת המיוחד הזה. שניהם שמים את הדגש על כך שיהיה זה בית כנסת של כל עם ישראל. שכל מי שבא ירגיש בו בנוח.

שניהם מודעים למורכבות של התפקיד שהם מקבלים על עצמם. מצד אחד - הם מייצגים את תושבי הרובע, ועליהם לנהל בית כנסת שישמש את תושבי הרובע. מאידך - הם אחראים על בית כנסת בעל משמעות רחבה לכל עם ישראל.

בית-הכנסת של העם או של התושבים?

נראה כאילו יש כאן שני אינטרסים סותרים? לא כך רואים הגבאים את פני הדברים.

"ירושלים לא נתחלקה לשבטים" אומר דוד, "זהו מקום של כל עם ישראל. אני לא מכיר עוד מקום שמארח ומסביר פנים כמו העיר העתיקה. אין שבת שבה לא מתארחים ברובע עשרות קבוצות. ירושלים שייכת לכל עם ישראל".

דוד מרבה לצטט משניות המשבחות את תושבי ירושלים על הכנסת האורחים שלהם. הוא אומר שכך נראית ירושלים בימים כתקונם, כאשר ישראל עולים לירושלים והיא המקום המרכזי שלהם.

אז אתם רואים את עצמכם כהכנה לקראת הזמן שיהיה פה מקדש?

בהחלט כן, משיב דוד. בינתיים אנו בונים את הבמה, את התפאורה, את הבניינים והרחובות, כעת אנו מחכים שיוצק לתוכה התוכן הרוחני, שיאיר לכל העולם.

חורבה מחורבות ירושלים

כחלק מהחזון הזה רואים הגבאים את עצם העובדה שבית-הכנסת נבנה מחדש. דוד מצטט פסוקים רבים

הוא מקום תפילה ולימוד, וכל יהודי שרוצה להכנס ולהתפלל או ללמוד – בית-הכנסת פתוח לפניו בכל שעה ביום. מי שנכנס כתייר יכול להכנס כל עוד אינו מפריע לתפילה וללימוד. ואולם, מדגיש דוד, כל אורח הוא אורח רצוי, כל אורח בא להתחבר עם הנצחיות של עם ישראל הבאה לידי בטוי בקיומו של מקום תפילה ותורה בעיר קדשנו.

והגבאים עושים כל מאמץ להתאים את התפילה לקהל הנוכח במקום. המגמה היא לתת מקום לכל מתפלל. שני הגבאים מדגישים שחשוב להם מאד לראות מי האורחים ולכבד אותם איש כפי כבודו.

שני הגבאים מודעים לקושי בנהולו של בית כנסת שמושך אליו לא רק מתפללים אלא גם תיירים. שניהם מדגישים שבית-הכנסת הוא קודם כל בית כנסת.

הסיורים בבית כנסת 'החורבה' בתאום ובהזמנה מראש בלבד טלפון: 02-626 5900



www.rova-yehudi.org.il החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים



תושבי רובע יקרים

ותרבות, לשכת התיירות ומשטרת ישראל. אמנם הדרך לשינויים המיוחלים ולשיפור רמת החיים עוד ארוכה, אך בכל התחומים הנ"ל רואה בנו עיריית ירושלים נציגות רשמית לרובע היהודי, אנו מוזמנים לדיונים עם הדרג המקצועי ועם קובעי המדיניות ומנסים להשפיע ולשפר.

ברכה מיוחדת אנו שולחים למנכ"ל הנכנס של החברה לפיתוח הרובע, מר שלמה אטיאס, בשאיפה לשיתוף פעולה פורה, להצלחת הרובע היהודי ולמתן מענה הולם לצורכי התושבים. "וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עימם לשם שמים שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם כאילו עשיתם". (מסכת אבות).

לקראת חג השבועות אני מאחלת לתושבים, לכלל הנוכחים והמבקרים ברובע היהודי ולכל ישראל חג שמח. בתקווה שנתמיד בקיום מרבית המצוות שבתורה, שבין אדם לחברו, כמו במצוות שבין אדם למקום ונזכה לשרת את הקהילה בנאמנות ואהבת ישראל, תוך שמירה על ערכי היהדות המחייבים ערבות הדדית ואהבה לרעך כמוך.

בברכת חג שמח סמדר שינין,

יו"ר מינהל קהילתי הרובע היהודי

כתושבת הרובע מזה 34 שנה ופעילה במינהל 20 שנה, וכיו"ר המנהל הקהילתי, כשנתיים בתפקיד איני יכולה שלא לראות בכל השינויים שחלו בשכונה היפה שלנו.

התחלנו כשכונה של זוגות צעירים, דתיים, חרדים, חילונים. במהלך השנים השכונה שינתה את צביונה לשכונה יותר בוגרת, זמינה לכל העולם, המוסדות התפתחו העסקים השתנו ובכל זאת, בלב כולנו, אהבה עזה למקום.

אין כמו השכונה הזאת בשום מקום בעולם.

המנהל הקהילתי ברובע החל כמתנ"ס הנותן מענה לצרכי תרבות חברה ופנאי. בעבר היו אלה חוגים לילדים, לאמהות, לצעירים, וככל שהשתנתה השכונה, השתנו גם הצרכים וגם המבנה העירוני.

אנחנו כבר לא "רק" מרכז חוגים, אנו מעורבים בכל תחומי החיים ברובע בנושאי תחבורה, בריאות הציבור, איכות הסביבה, ביטחון ושיטור קהילתי, תברואה וניקיון הרובע, ויסות וטיפול בתיירות המתגברת, מעורבות בקביעת אופי האירועים התרבותיים המתקיימים באזורנו, מתן מידע בזמינות מהירה לתושבים, שותפות בועדת תכנון פיזי לעיר העתיקה יחד עם הרשות לפיתוח ירושלים והעירייה, הוקם פורום רווחה בשיתוף לשכת הרווחה ועוד. כל זאת בשותפות מלאה עם החברה לפיתוח הרובע, נציגות התושבים, ועד הסוחרים, נציגי מוסדות חינוך